List 43. **NOVICE** Teča! XXVIII.

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 26. oktobra 1870.

Gospodarske stvari.

Bolna in zdrava sadna drevesa.

Spisal Janez Sajè, učitelj.

Ako vprašaš marsikterega kmetovalca, zakaj na toliko prostorih, ki neobdelani brez koristi ležé, sadnih dreves ne sadí, naravnost se ti odgovarja: „sem že sadil in skušal, pa se mi trud ne splača“. — In glej, mož ima prav.

Na mnogih vrtih in dvoriščih zapazimo drevesa, ki so 20 do 30 let zmirom enako velika, to je, majhina, kruljeva in medla; skozi ves čas so komaj toliko sadú prinesla, da deca za malo južino lahko vse pohrustajo.

Žalostno, pa resnično!

Pa še bolj žalostna resnica je ta, da smo sami tega krivi. Poglejmo si zatega del to reč, malo bolj na tanko:

Veliko gospodarjev je, ki imajo na svojem dvorišču prostorček, kjer bi lahko ktero krasno sadno drevo stalo. Gospodar grè tedaj jeseni v gozd, si izkoplje v goščavi, večkrat že 8—11 let star divjak, nese ga domú, koreninice niso ne proti vetru, ne proti mrazu zavarovane, ter ga posadí na namenjeni prostor. Prihodnjo spomlad se zamorjeni divjak brez usmiljenja prekoplje, žlahni cep v razcep vtakne, z ilovico zamaže, potem z mahom ali s kako cunjo ovije, ter še s preklano beko skupaj zveže. Ako se naključi, da se je žlahni cep prijel ter raste, ostane drevo vendar zmirom slabo, in se noče kviško povzdigniti ter izrasti v lepo krono. Tako hira in boleha drevesce leta in leta, dokler ni potrpežljivosti gospodarjeve konec, da drevo izdere in nehvaležnika v peč za kurjavo potisne.

Zdaj pa vprašam: kaj se je storilo, da bi drevescu se bilo pomoglo v krepko rast? — Zjutraj, opoldne in zvečer so se domače krave drgnile ob drevesce, pa tudi ovce niso v poškodovanji zaostajale. S plugom (drevesom), brano in druzim hišnim orodjem dobivalo je drevesce dan za dnevom vdarec za vdarcem, tako, da koža od spodej do vrha je le ena rana. Pridno so se tudi gosi, race in kure pod njim valjale in brskale, in vendar ni hotelo rasti. „Drevo ni poplačalo truda!“ toži zdajci gospodar.

Skusi, dragi mož, drugače ravnati in videl bodeš, da drevo poplača trud.

Ni vsakemu mogoče imeti lastne drevesnice; tudi je dolgočasno iz gozda jemati divjakov in jih cepiti, ali iz semena izrejati si mladega zaroda. Krajši pot je druga.

Idimo v bližnjo drevesnico, ki je na dobrem glasu. Tukaj si poiščimo lepih drevesec, primernih našemu kraju in zraku, oglejmo vsako drevesce od spodaj do vzgor, ali ni kaj poškodovano na kraji, kjer je bilo cepljeno, ali ni napeto, zvito, nabuhlo ali še celó pereče in smolasto itd. Ko smo drevesce za zdravo spoznali, skopajmo ga previdno, vložimo ga, ako je daleč poslati, v mokrotni mah in cunje, in če je več dreves v slamo, skrbimo, da kolikor mogoče hitro na odmenjeni kraj pridejo. V že poprej pripravljeno in skopano 3 do 4 tudi 6 čevljev široko in po primeri globoko jamo zasadimo zadosti dolg in močan kol; z ostrim nožem obrežimo drevesce najprej po koreninah, in potem tudi po razvidu koreninic vrh ali krono; drevesca ne postavimo pregloboko v jamo, vrzimo nekaj rahle, z tnalovino zmešane zemlje, potresimo nekterikrat drevesce, da se zemlja okoli koreninic lepo zgostí in razdeli, napolnimo jamo z zemljo, ter večkrat okoli pohodimo, in pustimo še nekaj zemlje, prilijmo eno ali dve krogli vode, in dodajmo še zadnjo prst, tako, da se naredí kakor plitva skleda okoli drevesa, zarad tega, da se o suši lahko priliva in voda koreninicam zamaka.

Potem se drevesce z eno ali dvema bekoma, še boljši je z srobrotjo priveže, pa vendar ne jako trdo, da more z zemljo vpasti, pa vendar na kolu ne obvisí. — Široki konopneni trakovi, ki se novejši čas za privezovanje drevesec rabijo, niso praktični, ker se za njimi mrčes rad zbira in posebno ugodno pribežališče za zimo najde. Konečno se še okoli trnja ali kola srobot oplete, ako se je kakega poškodovanja bati, da drevesce v sredi mirno in lepo raste.

Naša daljna naloga je, drevescu od časa do časa prilivati, posebno o suši, vsako leto gosenčjo zalego obrati in vsako 3. ali 4. leto izrezati preobilne veje.

(Konec prihodnjič.)

Kako najbolj koristno porabiti krmo.

Po najnovejših in najboljših virih spisal Fr. Govekar.

(Dalje.)

Razun imenovanega je v rastlinah tudi močec, klej in sladkor, se vé da v različni meri in podobi, in se more zavoljo svoje sestave eno v drugo preobrniti.

Močec je bel, tenek iz samih kroglic obstoječ prah. V mrzli vodi pade na dno, v vreli se zgostí, ter postane pôp; močec je obstojni del žita, krompirja, mnozih večih rastlin in korenik. Močec na razbeljenem železu zgorí brez ostanka; kislec, vodenec in oglec ne dajo pepela.

Žležec je obstojni del skoraj vseh rastlin in vsacega sadú; on je prvo, kakor kemikarji menijo, kar se iz rastlinskega soka pod oblastjo moči življenja naredí in odloči. Mnogo rastlin skoraj zgolj iz močeca obstaja, in je tudi v žitu in v sočivji, se ve da, v suhem stanu.

Zlečki, v kterih ni gnjilca, in v kterih sta kislec in vodenec v enaki primeri kot v vodi obstojna dela, se s sladkorjem žlahtajo, ter se tudi večkrat v sladkor spremené.

Imenovane snove postanejo s pripomočjo slin in drugih prebavnih sokov v želodcu sladkorna snova, ktera lahko preide v kri, ter potem dihanje pospešuje, in napravo telesne gorkote in odločitev mleka.

Za bogato odločitev mleka so tedaj rastline z izdelanim sladčicem posebno velike vrednosti; take so posebno zelena koruza, zelena rž itd.

Manj prebavljiva pa za nasitbo zeló važna je lesna lika (stara piskrična snova). Med to se štejejo vsa pusta jedila in one suhe redivne snove, ktere imajo sila dosti vlakneca pa primeroma malo vrednosti pravih redilnih snov.

Vse dozdaj navedene potrebne bistvene rastlinine snove podajajo se govedom v dobrem senožetnem senú.

Vsakdanje skušnje pa javno pričajo, da ni mogoče, pa tudi ne koristno, živino le s samim senom krmiti. Kajti pridejo okoliščine, da mora gospodar krmiti živino le s tečno močno (kisleca bogato navzeto) hrano, postavimo, pri zeló težavnem delu, kedar se žival pita, pa tudi mlada in še nedorastla živina je potrebuje. Bolj slaba in lahka hrana zadostuje, ako nima težavnega dela ali celó nič dela. V prvi priliki mora biti hrana bogateja kisline, v drugi pa tudi utegne biti slabeja, kakor je dobro senó.

Lahko se pa iz različnih rastlin, — ker ene so veče, druge manjše senene vrednosti — sestavi primerna hrana, ktera ravno tako redí, kakor dobro senó, pa pride dokaj ceneje.

Da pa mora gospodar živalsko hrano prav pomešati, potreba je, da je temeljito podučen, ter da umé prednost in vrednost različnih rastlin, ki jih vživa živina.

Na $^1/_{70}$ žive teže živinske pride vzdrževalne hrane pri 100 funtih $1^3/_{10}$ funta in pri 100 funtih 13 funtov suhe snove polagati živali, ktera pa more biti manje vrednosti od srednjega sená. — Da pa žival kako korist donaša, mora dobiti ravno toliko pridelovalne hrane, tedaj tudi na $^1/_{60}$ — $^1/_{70}$.

100 funtov sená ima $14^3/_{10}$ vode in $85^7/_{10}$ suhe snove, ktera pa je zopet sestavljena iz $6^2/_{10}$ rudninskih delov, + 30 lesnih laknic, + $8^2/_{10}$ kisleca navzete, + $39^3/_{10}$ kisleca prostih in + 2 masti, skupaj $85^7/_{10}$ funtov.

Primera je tedaj, kakor 1:5 kot najpripravniša klaja za mlekarice.

Da pa more gospodar vso klajo koristno porabiti, potrebno je, da vé, koliko centov jo pridela, in da jo potem modro vsaki živini polaga. Zato pa je najbolje, da se pri tem po teži života ravná. Teža pa se najlože izvé po živinski vagi. Take vage tudi na tanko povedó, ali je živina na životu pridobila kaj ali pa zgubila, tedaj koliko je hrana koristila.

Želeti bi bilo, da bi tako živinsko vago si omislila vsaka veča občina, ter da bi se potem od centa plačal primerni znesek — vagnina — v soseskino blagajnico, in tako bi se vaga kmalu splačala, postala bi veliko vredna lastnina soseskina, ter bi marsikterega gospodarja obvarovala škode. Na Dunaji pri L. Buganiji & Comp. se dobé, in veljá ena do 15 centov 150 gold., do 20 centov pa 170 gold.

Župani, in vsi srenjski možjé, zdramite se!

Marsikaj je dandanes potrebno, kar ni bilo nekdaj. Kar pa gospodar samec ne zmore, zmorejo združene močí.

(Dalje prihodnjič.)

Natoroznanske stvarí.

Solnce pa ure.

Poleg W. Baer-a spisal Fr. Jaroslav.

(Konec.)

Premikajmo se v mislih po naši zemlji proti zahodu in proti vzhodu, pa se bomo sešli na tistem kraji, kjer ure kažejo polnoči. Če se pomičemo proti vzhodu, tedaj prihitimo za 12 ur tisti čas, ki je bil ravno tisti hip, kedar smo zapustili omenjeno mesto, če se pa pomičemo proti zahodu, tedaj pa se zakesnimo za ravno toliko ur. In kedar se snidemo, eni od vzhoda, eni od zahoda, tedaj je na tistem kraji 12. ura ponoči, in ta spada na dva datuma, toraj tudi na dva različna tedenska dneva, kajti 12 ur naprej in 12 ur nazaj, je ravno 24 ur. Kteri datum (kteri dan v mesecu), in kteri tedenski dan tedaj dobimo na takovem kraji ali mestu, ravná se po tem, po kterem potu je dospela omika v tisti kraj, kajti tistim potom je prišlo tudi kristijansko časoštevje.

Takove razmere nahajamo vzlasti v daljnih krajih naše zemlje, ki so nam znani še le nekaj stoletij. Portugizi in Holandeži, na priliko, so pluli ob Nosu dobre nade, in so toraj od zahoda dospeli v nove kraje, Španci nasproti so pluli skozi magelansko morsko ožino, ali pa pozneje od zahodnih obal ameriških proti zahodu, toraj so od vzhoda dospeli k novim ostrovom; oni tedaj so imeli en dan manj v tednu in v datumu, nego prvi, kedar so si postali sosedje v Japanu ali pa na Molukih.

Postavimo: Macao na kitajskej obali, in Manila na Filipinskem otoku Lucon sta narazen za $7^1/_2$ gr. na daljavo, po časomeru pa za $^1/_2$ ure; al Macao, kterega so se bili Portugizi polotili, je za en dan naprej v datumu pred Španci v Manili. Pater Alfonz Sanitius se je tedaj zeló čudil dospevši iz Manile v Macao, kjer je menil, da je dne 2. maja, pa je izvedel pri duhovnikih portugiških, da imajo že 3. dan maja.

Takih primerljejev se mnogo nahaja na tihem oceanu, vse to pa je ležeče na tem, od kodi so naselniki dospeli, ali od vzhoda ali od zahoda. Na Sandwichove, na družbinske, na prijatelstvene otoke, pa na Mariane, Karoline in Filipine so mornarji dospeli po zahodnih morskih potih iz Amerike, toraj je koledar po teh krajih za en dan nazaj, kakor v Avstraliji ali na Guinei, ali na novem Zelandu, ali pa na otokih azijskega arhjpela, na Kitajskem in Japanu, kteri kraji so prejeli svoj koledar od vzhoda. Vzemimo še en tak primerljej, da vidimo, kolike so razlike edino zaradi tega, od ktere straní je došel koledar v kak kraj, če tudi so si blizu.

Kakor Macao pa Manila, leží Tongatabu, eden izmed prijatelstvenih otokov, narazen z vzhodnim nosom na novem Zelandu za 7 gr. ali pa za pol ure po časomeru. Tedaj bi v Tongatabu, ki leží vzhodno od novega Zelanda, moralo biti poludan pol ure preje nego na vzhodnem nosu novega Zelanda; pa kaj je napravil koledar, ki je bil donesen od nasprotnih krajev? To-le: kedar je v Berolinu bilo polnoči in se je pričelo novo leto 1870., takrat so imeli na Tongatabu petek 31. decembra 1869. leta in uro $11^1/_2$ zjutraj, na vzhodnem nosu novega Zelanda pa 1. januarija 1870. leta uro 11 zjutraj.

Amerika je prejela evropski koledar z vzhoda. Na severu, na obali tihega morja, kjer sta se srečala dva naroda, ki sta bila došla od različnih straní: Rusi od vzhoda, Angleži pa od zahoda, se je razlika mahoma pokazala. Ruske naselbine, sezajoče do 122 gr. vzhodno od Ferra, so prejele svoj datum in tedenski dan iz Ruskega. Ruski in angleški kožuharji, ki so stanovali

blizu skup ob meji, so imeli različna dneva v tednu: Anglež je imel nedeljo, in je praznoval, Rus pa je imel že pondeljek, in je delal. Kedar so ruske naselbine pripale zedinjenim severo-ameriškim državam, imeli so ondukaj oba koledarja, ruski pa ameriški. Amerikanec, če je hotel, je lahko dva dneva za vrstjo praznoval, imel je, če je hotel, dve nedelji za vrstjo: rusko in svojo. Takova razlika je bila zelo nerodna, vzlasti trgovcem. Če je na pr. kdo došel iz San Frančiška v Sitko, glavno mesto Alaske, kakor Amerikanci imenujejo pridobljene ruske naselbine, če je prišel v petek zvečer po svojem koledarji, videl je drugi dan vse štacune zaprte, nikjer ni bilo kupčije. In trgovec ni zgubil samo prihodnjega dneva, ki je njemu bil sobota, a Rusu že nedelja, nego je zgubil tudi drugi dan, ki je pa njemu bil nedelja, a Rusu že pondeljek. In nasproti se je pobožni Rus v Sitki jezil nad brezbožnim Amerikancem, ki je v nedeljo meril — trak na vatle — v pondeljek pa zaprl svojo štacuno, se vé, ker je Rus gledal in ravnal po svojem koledarji. To tedaj je bilo narobe svet, dokler se niso razumeli, kako je ta reč. Kedar so Amerikanci prejeli ruske naselbine, odpravili so ruski koledar, in vsled tega so bili ondotni Rusi mahoma za 11 dni stareji, ker je njihov koledar za 11 dni nazaj za julijanskem, pa tudi razliko med dnevi tedenskimi so odpravili s to premembo.

Vse meridijane, ki si jih načrtamo po našej zemlji, križa ravnik — ekvator. Da jih moremo šteti, treba je izbrati tega ali onega za stalnika, in od ondukaj, kjer se meridijan stalnik pa ravnik križata, štejemo meridijane. Edini pa nismo v tej zadevi. Španjci štejejo drugače, Holandeži drugače, in Portugizi zopet drugače. Najnavadnejši je oni meridijan, ki reže otok Ferro na zahodnej obali Afriškej; Francozi pa številijo po onem, ki reže skozi Pariz, in Angleži po onem, ki reže skozi Greenwich. Ti začetni meridijani pa niso črte mejašice za tedenske dneve pa za datum.

Črta, ki loči kraje na naši zemlji, ki imajo različen tedenski dan in različen datum, ta črta je nepravilno potegnjena.

Krenimo od južnega tečaja, pa nam ta črta ostane vzhodno od novega Zelanda in od Avstralije oddaljena, in se vpogne med Karoline in Guineo proti zahodu, obseza Filipine in Mariane, gré južnovzhodno od japanskih in kuriliških otokov skozi Beringovo cesto na severni tečaj. Zahodno od te črte so naprej za en dan v datumu in v tedenskih dnevih, kakor vzhodno.

Vsled te čudno vpognjene črte se lahko zgodí, da je o gotovem času tedenski dan in datum na dveh krajih, ki sta blizu, navskriž za dva dneva. Špansko mesto Manila je 138 gr. vzhodne dolgosti od Ferra, holandeški, nekoliko pod ravnikom ležeči otok Gilolo, severozahodno od nove Guineje, je kakih 145½ gr. vzhodne dolgosti od Ferra; Manila leží vzhodno, Gilolo zahodno od črte mejašice, in tisti hip, kedar je bilo na Gilolu petek 1. januarija 1869. leta ura ¼ po polnoči, bilo je na Manili sreda 30. decembra 1868. leta ura ¼ po polnočí.

Na novem Zelandu je razlika še veča. Tisti hip, kedar je bil na vzhodnem nosu petek 1. januarija 1869. leta zjutraj 2. ura, bila je na Manili sreda 30. decembra 1868. l. ura 10¼ zvečer.

Znano je, da mornarji zgubé en cel dan, kedar veslajo okrog zemlje za solncem, po nasprotnej strani pa en cel dan pridobé. Da se ta razlika poravná, imajo mornarji navado, kedar se podajo na daljši pot, da tadaj, kedar jadrajo preko 180 gr., ki se razteza od Greenwicha, spremené datum pa tedenski dan, in sicer tako-le: kedar plujejo od vzhoda na zahod, tedaj preskočijo en datum in tedenski dan, kedar pa plujejo od zahoda na vshod, tedaj imajo pa dva dni za vrstjo enī in isti datum pa tedenski dan.

Avstrijska fregata Novara, ki je 1859. leta plula od Aucklanda proti Papeiti, in ki je 10. januarija jadrala preko 180 gr. od Greenwicha, imela je tisti teden 8 dni, dva pondeljeka za vrstijo.

Šolske stvarí.

Načrt,

kako naj bi si naše šole osnovale inventáre, to je, zaznamke za vpisovanje svoje stalne lastnine.

(Konec.)

Pod črko E ali št. V.

Konecletni šolski lepopisi.

Sicer je bil zadnja leta neki viši šolski ukaz pisanje konecletnih šolskih lepopisov (kartelcev) odpravil, ter veleval, naj se le pisne knjižice (téke) pri javnih skušnjah na ogled predlagajo. Res je, da z odpravo pisanja konecletnih lepopisov se je učiteljem veliko breme, prava pokora odvzela, vendar pa marljivi učitelji še vedno dadó konecletne lepopise pisati, in prav imajo. Čez leta in leta se bo namreč še po lepopisih v šolskih arhivih shranjenih soditi moglo, kako je mladina v prejšnjih časih v pisanji napredovala.

Pod črko F ali pod štev. VI.

Solstvo zadevajoči dopisi, ukazi itd.

Prav dobro bi bilo, ako bi se za vse te dopise omislil poseben vložek v obliki velikih knjižnih platníc, da bi se va-nj zaporedoma pokladali vsi prejeti dopisi, ukazi itd. — Dalje bi bilo prav, da se vsi ti spisi na vrhu zaznamovajo s številko po vrsti, kakor so učitelju došli, da bi se, kedar bi jih bilo v roke vzeti treba, lože dobili. Še lože pa se bodo dobili, ako se vsako prejeto pismo z isto številko zapiše tudi v vložni zapisnik.

Če ima šola dalje tudi še kake druge reči, na pr. fizikalna orodja, mineralne, denarne ali druge zbirke itd., naj se temu odločijo daljni oddelki G, H, I, K itd., ali pa številke VII, VIII, IX itd. — To pa je treba posebno opomniti, da se med vsakim oddelkom pustí nekoliko listov praznih, da se morajo na novo k šoli pridobljene rečí ali tudi kake opombe dostaviti. Tudi naj se k vsaki novi reči vpiše natančno, kdaj se je ali kupila ali v dar dobila, in od koga, ker mnogo tacega je zgodovinsko znamenito. — Na vsaki način naj bo inventár tudi paginiran, to je, listi naj bodo zaznamovani s številkami na vrsto, kakor se to vidi pri tiskanih knjigah.

Napačno bi ne bilo, ako se more napraviti inventár, dvojin, ali kakor se po latinskem izrazu pravi „in duplo“. En del (prepisek) naj bi bil vselej v rokah dotičnega učenika, en del pa v rokah vsakkratnega krajnega šolskega nadzornika. Vsako leto o šolskih počitnicah naj bi se ta dva inventarja pregledala, in naj bi se vse tako pripisovalo in vravnalo, da bi oba zaznamka enoglasno govorila, kaj šola vse ima in premore. Predlagal naj bi se šolski inventar vselej tudi očitno pri skušnji, ali pri kaki inšpekciji. Tako bi bil lahko višim znan ves stan in zaloga šolskih lastnin in učnih pripomočkov; ne mogla bi se pa od šole tudi nobena reč lahko zgubiti. Sicer se kaj tacega ni ravno bati; vendar pa pravi stari pregovor, da „pod solncem je vse mogoče“, — in to še toliko lože ravno v šoli, ki je očitna hiša, kamor je mnogim prost vstop. Natančni inventar bi pa nakladal vsakteremu učitelju toliko večo pozornost na varstvo tujega blaga.

*

Toliko po večem o napravi inventara ali zaznamka za šolsko lastnino. Ker vem, da „več oči več vidi“, zato ne trdim, da ta moj načrt je popolen. Nasvetuje naj nam še kdo drug kak dostavek o tem; vsak skrben učenik in vestni prijatel šolstva bode mu z manoj vred hvaležen za to.

Iz Železnikov. Jos. Levičnik.

Politične stvari.

Adresna debata v deželnem zboru kranjskem

30. avgusta 1870. leta.

„Novice“ so ob sklepu letošnjega deželnega zbora obljubile, da prinesó svojim bralcem važnejše obravnave kolikor mogoče obširno. Storile so to do seje 7. Zakasnjeni tisek stenografičnih zapisnikov je zadržaval obljubo, da o 7. seji niso mogle popred objaviti vseh govorov národnih naših poslancev.

Naj tedaj častiti bralci drage volje danes sprejmejo, kar jim pred niso mogle prinesti. Nadjamo se pa, da prevažna adresna debata ni zanimivosti zgubila, ako tudi jo še le danes obširnejše beró, kakor so jo brali v kratkem posnetku pred dvema mesecema. Vsaj iste državopravne in národne zadeve avstrijske še danes tako stojé na dnevnem redu in časniki pišejo še dandanes obširne članke o njih.

Adrese same, ki je bilo kolo, okoli kterega so se vrtele razprave kranjskega deželnega zbora 30. avgusta l. l. ne natisnemo več, ker je cela bila natisnjena v 35. listu „Novic“, zato častite bralce prosimo, naj blagovolijo čitati oni list.

Znano je bralcem našim, da protinarodna in ustavoverna manjšina deželnega zbora si je izbrala viteza Kalteneggerja za edinega govornika; on je bil njen organ, zato je pa res tudi dolgo govoril po zapisniku, v kterega so njegovi družniki vse djali, kar so vgovarjati hoteli narodni večini, ki je adreso naredila.

Če tudi so narodni poslanci pretresali vse točke, s kterimi si je g. Kaltenegger prizadeval spodkopati adreso, da bi tedaj skor potrebno ne bilo, njegov govor posebno natisniti, vendar ga v glavnih stavkih poslovenjenega tudi natisnemo, da bralci naši dobijo prav avtentično sporočilo. Tako-le so se glasili:

Potrt in bolestno začuden sem bil, ko sem iz adrese razvidel, da ima jedro, za ktero gré, tak odgovor v sebi, da bi bolje bilo, ako bi ne bili odgovorili. Glavni ton adrese je tak, da mora zaboleti pravočutje naše. Adresa ni zato osnovana, da bi opomogla pritožbam in željam na ustavni poti; sredstva in poti, ktere ona nasvetuje, in njena načela nimajo nič manjšega v sebi, nego popolno preziranje naše ustave; ona gré naravnost na njeno razrušenje. — In še več! Ne le taka adresa se ima odobriti, temuč tudi volitve se imajo izvršiti s pridržkom in ograd o, ki odstranuje spolnovanje naše dolžnosti, in lastni volji prepušča to, za kar v naši ustavi ne najdem nobene podlage, in ki nam prisojuje to, kar nam ni mogoče. Mi bi zoper svojo dolžnost hudo grešili, ako bi nasproti taki adresi molčali.

Občutek prvega vtiska pri zaslišanji adrese je bil ta, da mi je srce pretresel nad prelomom prava, — bilo mi je, kakor da bi bil odbor s slepoto udarjen za pravno zgodovino naše ustavne države; vsaj drugače bi ne bil mogel v stiko jemati zdavno minulih časov, nekdaj bivših razmer, stanja, iz kterega se ne dá priti, nego po poti oktrojenja, posilstva, vničenja naših pravnih razmér.

Moja naloga ni, da bi se iz tega stališča spuščal v razpravo tega, ali je mar res, kar adresa izreka, da ustava ne more dati poroštva za celoto in za moč državi, za samoupravnost dežel in narodov. — Ako ustava do zdaj ni obrodila v taki meri sadú, kakor smo pričakovali, — ako se je marsikje na drevesu ustavnem pokazal prazen cvet, ni ustava tega kriva, marveč krivi so tisti, ki so obdelovanje in rabo ustavnih tal opuščali. Pričujoča adresa spričuje rano, na kteri naša ustava boleha; ona kaže tiste misli in djanja, ki opravljajo službo pogrebcev našega državnega življenja. Adresni odbor tají pravni obstoj naše ustave; on nam hoče mnenje verjetno storiti, da naša ustava od večine narodov ali ni pripoznana ali da jim je silovito vrinjena. — Adresinemu odboru veljajo kot pravila našega ustavnega življenja samo pragmatična sankcija, oktoberska diploma od leta 1860. in septemberski patent ustavljenje ustave od l. 1865. Ustavni patent od 26. februarija leta 1861. in državna temeljna postava od 21. decembra leta 1867. nista njemu za druzega nič, nego za to, da ju prezira. Nazaj segati v oktobersko diplomo in septemberski manifest, ob enem pa prezirati februarski patent in decembersko ustavo, to pa je pravno nemogoče.

Govornik dela strah deželnemu zboru in kaže na deželni zbor leta 1867., ki je bil razpuščen zarad tega, da je (kakor sedanji) sklenil volitev poslancev v državni zbor s pravnim pridržkom in ogrado. On pravi, da se je morala vsled septemberskega manifesta nesrečnega spomina ††† ustava prenarediti, — da je bila decemberska ustava leta 1867. s sodelavnostjo tudi državnih poslancev iz Kranjskega in celó z njihovim pritrjenjem posvetovana in sklenjena. On pravi, da je kranjski deželni zbor decembersko ustavo, nje pravni obstoj s pošiljanjem in udeleževanjem svojih državnih poslancev djansko pripoznaval, da je tudi dovoljenje za železnico, odškodovanje za inkamerirano deželno premoženje in več takih koristi brez strahú iz rok državnega zbora sprejel. Ali tudi takrat državni zbor ni imel pravoveljavne podlage? Ali more deželni zbor reči, da sedanja adresa je z vsem tem v soglasji? — Ako imajo kranjski državni poslanci samo k volitvi v delegacijo in k posvetovanju o denarnih naredbah odposlani biti, kako neki bi se mogli za obveljavo sklepa potegniti, kterega je letošnji deželni zbor zarad prenaredbe državne postave zastran najdenišnice storil?

Govornik dalje trdi, da britkih skušenj v državnem zboru gledé Kranjskega ni državni zbor sam po sebi kriv, ampak da so jih krivi tisti poslanci, ki so za dobro in postavno spoznali, iz državnega zbora izstopiti. Izstop iz državnega zbora je bil prenagljen. Govornik skuša pravni obstoj državnega zbora dokazati. On opominja večino deželnega zbora storjene obljube, namreč o zvestobi in pokorščini do cesarja, k spolnovanju postav in svojih dolžnosti. S potrjenjem te adrese in s tako volitvijo, ktera je zoper ustavo, bi tej obljubi nezvesti postalí. — Govornik dalje pravi, da se nikakor ne predrzne, da bi se komu za varha vesti postavljal; al glasú svoje lastne vestí on ne more zadušiti in zatoraj se obrača na vse častite gospode kolege brez izjeme s prošnjo, naj resnih premislekov na prid javne zavesti za pravo ne zavržejo.

In kaj hoče adresa na mesto ustavnega razvijanja našega ustavnega življenja postaviti? — Prostovoljno porazumljenje dežel s krono (z vladarjem), to pa je osodepolni oglas na tisto „prosto pot“ nesrečnega spomina leta 1865! Kje je postavna naslomba za tisto „prosto pot“? — V rokah krone ne, ki ni več samooblastna, toraj v naši ustavi, — ustava se pa tej adresi studi! — Govornik ima pravna tla za edino merodajna, in zato se ne spušča v pretresovanje tistih

praktičnih zmešnjav, ktere bi ideja adresnega odbora za nasledek imela; njemu se državni zbor za porazumljenje tako potreben zdi, da bi ga morali osnovati, ako bi ga ne imeli. (Dal. prih.)

Dopisi.

Iz Trsta 17. okt. — General Möring ni tedaj več ces. namestnik za Primorje. Srečno pot! Slovenci Boga hvalimo, da gré; vsaj za nas ta „nemški mož“ ni imel srca. Kako je preganjal narodnjake naše, kazal je prav očitno v tem, kako je ravnal z vrlim našim rodoljubom g. Zor-om, uradnikom telegrafiškim. Zavzeli smo se vsi, ko smo slišali, kako surovo je kričal nad njim in ga lovil z vprašanji, kakor da bi slovenski narod ne smel zahtevati svojih pravic, ampak le pankrt biti med drugimi narodi avstrijskimi! Nazadnje je prav po prusko obetal prihodnost Slovencem in žugal s strašno knuto, ktera bi nas po rusko mazala! Kako po krivici sta nam bila zabranjena delalsko društvo in „Sokol“, tudi ves svet vé. Zdaj pazljivo čakamo, kakega namestnika bomo za njim v Trst dobili. Živo potreben bi nam bil kak Rodič ali Filipović, isto tako kakor v Dalmaciji, vsaj tukaj, kakor ondi, nas vedno hudo zaliva voda italijanizma. Al — naj nas na steno pritiskajo in stiskajo kakor hočejo, ne bodo ne velikega slovenskega naroda na obalih Adrije pokončali, kajti v vseh stiskah mu je in mu bode geslo: Ne vdajmo se!

Iz Trsta 24. okt. — Za tukajšnjo učiteljsko pripravnico namestnija še zmiraj išče pripravnega ravnatelja. Neki H. Noe, profesor pri gimnaziji v Gradci, je bil že pred dvema mescema za ravnatelja imenovan, pa se je naklonjeni službi odpovedal. Nam Slovencem ni prav nič žal po njem, ker slovenski ne zná. Naš deželni šolski nadzornik — Trst z okolico je posebna dežela — in naša c. kr. namestnija tolmačita prečudno po ustavi zagotovljeno ravnopravnost jezikov: za prevažno to službo sta določila Nemca, ki sicer laški zná, a besedice ne slovenski! Tudi sedaj se ponuja neki Italijan, ki je sedaj učitelj pri goriški gimnaziji, za ravnatelja naše pripravnice. Iz zanesljivih virov vem, da tudi ta novi ravnateljski kandidat ne zná ne besedice slovenski. Če naša c. kr. namestnija, ki blizo po vseh kotih nezmožnih ravnateljev išče, misli na tega Italijana iz Gorice, bi jo vendar poprašali: kako ona tolmači §. 19. ustavovernežem še zmiraj svete decemberske ustave? ali namestnija morebiti ne vé, da v Trstu in okolici tudi Slovenci stanujejo? In Slovenci, vsaj oni v okolici, imajo domače — slovenske šole. Učiteljska pripravnica je pa kot c. k. zavod gotovo tudi za slovenske pripravljence, za slovenske učitelje namenjena. In tak zavod, Slovencem in Italijanom namenjen, bi še ne imel ravnatelja, ki bi slovenski znal! Kam smo prišli! Oj lepa ravnopravnost jezikov! — To že tako veste, da so se zadnjič okolični brambovci uprli po novi postavi prisegati. Ključ temu uporu je ta, da je c. k. vlada pred leti (vsled panitalijanske rabuke) se tukajšnji italijanski stranki popolnoma vdala in starodavni okolični batalijon razžaljivo sramotno razpustila.

V Gorici 21. oktobra. — (*Deželni odbor*; *šolske stvarí.*) Prav srčno me veselí, da se mi je pridružil v poslednjih „Novicah“ še drug dopisnik, in pa kak! Ne le, da v nekterih rečeh več vé, ko jaz, prikupil se mi je tudi zato, ker naravnost, na polna usta pové, kar ima povedati, in oséb kar nič ne boža, kjer niso božanja in prizanašanja vredne. Meni ni dano, tako brezozirnemu biti, vendar pa priznavam, da je včasih potrebno vso resnico povedati, da svet izvé, kakošni so nekteri njegovi maliki, kterim na čast je ta pa uni toliko kadila potratil. Marsikomu bo tedaj prav, da zná moj neznani tovarš reči „bobu“ „bob“ in „popu“ „pop“. Prepustivši nadrobnosti iz deželnega odbora njemu naj povem jaz le to, da dr. Lavrič ni v seji od 14. t. m. odpovedi izročil, ampak jo samo napovedal, če se ne ovrže sklep, vsled kterega se ima uradom samo v italijanskem jeziku dopisovati. Ali ravno tu je zadrega. Kako formalno pravilni sklep uničiti? Radovedni smo, ali se Lahi vdajo ali podprè dr. Lavriča tudi Gorjup s svojo odpovedjo, in sploh kako se naše pravice zavarujejo. Slišim, da se glavar prizadeva razpor z lepo poravnati. [1]) — Kakor se kaže, se vsaj za letos naši srednji šoli ne prestrojite; čas je za tako važno prenaredbo prekratek; znabiti tudi, da hoče ministerstvo to reč deželnemu zboru predložiti, ker realno-šolske zadeve tudi v njegovo področje spadajo. Brž ko ne pa vleče na Dunaji tudi ta pot Bog si ga vedi kakošna neugodna sapica, ki narodno početje duší. Da ne bo za to leto (1870/71) tudi ne prvih tečajev narodnih realnih gimnazijev, posname se že lahko iz tega, kar je došlo te dni zastran tukajšnje više realke. Dovolilo je ministerstvo, da se raztegne realka na sedem razredov, pa pristavilo to, da učni jezik, razen za verstvo, ima biti za leto 1870/71. skoz in skoz nemški! kako bo za naprej, ni rečeno. — Deželno šolsko svetovalstvo je sklenilo, da se bode pelo pri dijaški službi Božji obeh srednjih učilišč tudi po italijanski in slovenski, kakor je to na vadnici že davno vpeljano; latinske in nemške pesmi ne bodo izklenjene. — Paralelno izobraževališče za učitelje je minister telegrafično dovolil in so službe ravnatelja in 4 glavnih učiteljev že razpisane. [2]) Vodja mora znati popolnoma oba deželna in pa nemški jezik ter mora dokazati postavno učiteljsko sposobnost za srednjo šolo. Da bi se privabilo več učencev na to novo učilišče, bodo se jim dajali državni stipendiji od 100 do 200 gold. Za leto 1870/71. se odpreta prva 2 tečaja. Žensko izobraževališče pa se menda odloží za prihodnje leto. Toliko iz naših šolskih krogov.

V Gorici 22. okt. ⊙ (*Katoliško društvo.*) V časnikih je bilo nekaj brati o tukajšnjem „katoliškem društvu“. Ako se ne motim, je to društvo mrtvorojeno dete. Naše razmere v mestu niso društvom sploh posebno ugodne; da se „katoliškemu“ nič bolje ne godí, krive so razne okolnosti, o kterih bi se dala cela knjiga spisati. Naše „kat. dr.“ bi imelo biti mednarodno (italijansko-slov.) in tu je prvi zadržek. „Laški“ katolicizem, kakor imamo mi tukaj priliko opazevati ga sosebno na ljudéh, pa ne vseh, ki prihajajo od unkraj meje, je tak, da se slovenskemu srcu in umu nič kaj ne prilega. V Gorici imamo tudi nektere prisiljene zastopnike puhlega laškega katolicizma; [3]) vedoma ali nevedoma se kaže tudi kteri naših v tej inostranski obliki in obleki. Se ve, da o bistvu laškega katoličanstva tù ne govorim, ker pod obleko, kakoršno si jaz mislim in opisujem, bistva ni, ali pa ker ga, kolikor ga je, nepristojna obleka tako tesno oklepa in inorodna nrav tako duši, da ne more svoje kreposti razodevati. Sicer pa se dotične prikazni, ki mi jih skušnja predstavlja, lože občutijo nego opisujejo. [4]) Evo

---

[1]) Glavár, glavár! Pravični Pace kje si? Vred.

[2]) V Ljubljani je gospod minister sam „brevi manu“ vse opravil — prav „verfassungstreu“! Vred.

[3]) V nekem italijanskem časniku sem te dni bral, da med vsemi katoliškimi narodi so Italijani najmanj resnično katoliški. Pis.

[4]) Opomniti pa moram, da moj opis laškega katolicizma ni posnet po značaji našega mesta, ktero, akoravno polaščeno, razločuje se vendar v mnogih ozirih od italijanskih mest. Pis.

duha ali prav za prav brezduhovnost, ki je spočela — tako se meni zdi — misel našega „kat. dr.“ Za tega voljo dvomim, ali bodo hoteli Slovenci laško dete pestovati. Dalje se je bati, da ne bi hudobni svet nekterim snovalcem tega društva očital to, kar imenujejo Nemci „im Katholicismus machen.“ To je drugi zadržek, ki stvari, sami na sebi dobri, vspeh, ovira. Tretjič utegne napredovanje zadrževati pomanjkanje pravih omikancev (neduhovnov) med udi. Tako društvo, — ki ne bi se smelo prav za prav „katoliško“ imenovati, kajti katoliško društvo je vsaka fara z župnikom, kot predsednikom, vsaka škofija, vsa cerkev (kaj hočete imeti lepših skupščin, ko so zbori pri službi Božji ob nedeljah in praznikih?), ampak „politiško društvo“ za . . . ta ali ta namen, n. pr. za brambo vere, ali cerkvenih pravic v državi i. k. t. — tako društvo, pravim, mora biti sestavljeno iz versko in politiško izobraženih možakov, ki naš čas poznajo in so njega nalogam kos. Kaj bi to pomagalo, če bi se jemali družniki izmed še tako „brumnega“ ljudstva, ki pa nima katoliške in politiške vednosti in zavednosti? Kako je ozir politiške omike pri nas, bom imel znabiti drugo priložnost razlagati. Za danas naj povem le to, da so se pretekli mesec res zbrali nekteri možje in osnovali pravila za „kat. društvo“, a od tistih mal ni ne duha ne sluha o njem. Da so nekteri duhovni, iztopivši iz čitalnice, društvu začetniki, ni res; duhovni, sosebno slovenski, so imeli prav malo ali nič pri tem opraviti. Če se pa kedaj kaj pravega naredi, ne bode se manjkalo pomoči od njihove strani.

V Gorici 23. okt. (*Slovenci pozor!*) Zgodilo se je, kar so pričakovali gotovo vsi Slovenci na Goriškem vsled sklepa deželnega odbora, po kterem deželni odbor goriški ima vprihodnjič c. k. vladi samo in izključljivo v laškem jeziku dopisavati, da je gosp. dr. Lavrič izstopil iz deželnega odbora, in da sta izstopila njegov namestnik in pa namestnik deželnega odbornika Gorjupa. Al izstopil ni gosp. Gorjup sam, in, kakor se zdi, ga tudi ni volja izstopiti. Kakor je v tej zadevi hvalevredno obnašanje dr. Lavriča, tako pogubljivo je postopanje gosp. poslanca za Tominski okraj gosp. Gorjupa. Ako bi bilo šlo namreč za kako vprašanje, ktero spada v pristojnost deželnemu odboru, tirjal bi parlamentarni red, da manjšina se podá večini; al tukaj je deželni odbor goriški presegel oblast svojega področja, ker enakopravnost slovenskega jezika z laškim je vže priznana in zagotovljena po temeljnih postavah in je bila v deželnem zboru in odboru dosedaj tudi praktično vpeljana in izpeljevana. Pa to še ni vse. Deželni odbor pošilja izmed svojih udov dva poslanca v deželno šolsko svetovalstvo; do sedaj sta bila izvoljena za Slovence dr. Lavrič, za Lahe pa dr. Deperis. Izstop Lavričev iz deželnega odbora je imel nasledek, da je izstopil tudi iz dež. šolskega svetovalstva. S tem tedaj so zgubili Slovenci v dež. šolskem svetovalstvu svojega zastopnika. Ker je v deželnem odboru zdaj le sam Slovenec gosp. Gorjup, bilo bi pričakovati, da se bode on vsaj za to brigal in potezal, da bi njega poslali v šolski svèt. Pa kaj še! Gosp. Gorjup se menda bojí svojega dela, in zatoraj dá svoj glas — horribile dictu — dr. Pajerju! V deželnem šolskem svètu tedaj sedita dva Laha, in sicer najhujša in nespravljiva sovražnika Slovencev! In kdo je tega kriv? Sopet le poslanec Tominskega okraja gosp. Gorjup! — Naj si to dobro zapomni gosp. Učanski fajmošter, kteri je ponosen na to, da je Gorjupa spravil v deželni zbor, in posredno tudi v deželni odbor, in vidi, kako prazne so vse tiste lepe obljube, ktere je bil pred volitvijo delal v njegovem imenu. Kaj pa porečete k takemu obnašanju svojega poslanca vi, vrli volilci Tominskega okraja? ali boste k temu molčali, da on najsvetejše pravice vaše narodnosti tako zanemarja? ali mu ne boste v sveti jezi zaupili: „Gospod poslanec, Vi niste spolnili obljub, ki so bile dane v Vašem imenu pred volitvijo; Vi ne zastopate naših pravic, kakor smo od Vas pričakovali, in zatoraj nimate več našega zaupanja; zato zahteva poštenje Vaše, da se odpoveste poslanstvu, da si potem izvolimo druzega poslanca, kteri ne bo le sposoben braniti krepko in junaško naše pravice, temuč ki bode imel tudi voljo in srčnost to storiti. — H koncu naj pristavim še to, da je res čudno, kar pravi nek dopisnik „Slov. Nar.“ iz goriške okolice, da mu je navadni goriški dopisnik celó omolknil; al to je čudno vendar le za tiste, ki onega dopisovalca ne poznajo. Ta gospod — po svoji naturi pravi metulj — je namreč do sedaj že mnogo svojih metamorfóz svetu kazal, in po tem, da je bil za nekoliko časa postal silno vroč in odločen Slovenec, je podoba, da ni še zadnjega levenja dovršil; zato se menda ne motim, ako rečem, da se v kratkem sopet utegne leviti, posebno če je res to, kar se o njem sliši, da se je le zarad tega odpovedal častí poročevalca o zadevah dež. zbora in odbora, ker dobiva od Lahov v deželnem odboru tem debelejše izredne nagrade! Zatoraj na vse straní: Slovenci pozor!

Vidovec.

Iz Idrije 22. okt. Tukajšnji diletantje, kterim je zlasti za slovenske gledišćine predstave kaj mar, igrali bodo prihodnjo nedeljo v rudarskem gledišču žalostno igro: „Mlinar in njegova hči“. Vse se nadja dobre predstave, pa tudi obilo ljudstva. Za teden pozneje pa bode čitalnica napravila veselico, pri kterej se bode zraven petja, godbe, deklamacije vršila igra: „Svojeglavneži“.

Iz Ljubljane. (*Odbor družbe kmetijske*) je v seji 23. dne t. m. med drugimi obravnavami tudi odločil dan občnega zbora družbe kmetijske na 23. novembra. Gospodarji, ki mislijo, da so zaslužili sreberno svetinjo ali pohvalno pismo za pridno delovanje v sadje- ali murboreji, naj se brž obrnejo do predstojnika svoje kmetijske podružnice ali do glavnega odbora v Ljubljano in v pismu povejo, koliko dreves imajo in kakošnih, in kaj so sploh storili za povzdigo sadjereje; vse to pa mora potrjeno biti po spričalu gosp. fajmoštra in župana. — V tej seji je tudi bilo razstavljeno sadje (jabelka) in grozdje, ki ga je iz svojega vinograda in vrta odboru poslal gospodar Janez Dobovšek iz Boštanja, ki je lani od družbe kmetijske iz državne subvencije prejel 25 gld. za pridno zasajevanje žlahnih trt, kterih je na novo zasadil 1200. Odbor je z veseljem zapazil, da državne subvencije tudi v tem oddelku rodijo dober sad, in je sklenil prihodnjemu občnemu zboru priporočati J. Dobovšeka, da prejme sreberno svetinjo. — V tej seji je gosp. L. Dimic naznanil odboru, da zarad slabega vremena se je gozdarski tabor v Bistrici na Notranjskem moral preložiti na prihodnjo nedeljo 30. dan t. m. To se tedaj notranjskim gospodarjem na znanje daje.

— (*V poslednji seji deželnega šolskega sveta*), v kteri se je ustanovil proračun normalnega šolskega zaklada za leto 1871., ki ga deželni zbor dosihmal ni še v svoje gospodarstvo vzel, in so se obravnavale večidel osebne zadeve nekterih učiteljev ljudskih šol, je dr. Jan. Bleiweis predlagal že v prejšnji seji napovedani protest zoper nepostavno imenovanje novega vodje in novih profesorjev na gimnaziji novomeški in pa peticijo do c. k. ministerstva nauka in bogočastja, da po prestavi nesposobnih profesorjev na druga učilišča izpraznjene službe se oddajo po postavni poti konkursa. Temu protestu in tej peticiji je tudi kot ud de-

želnega zastopa pristopil dr. Costa. Po živahni razpravi je s 6 glasovi proti 2 obveljal predlog dr. Bleiweisa, da se protest deželnemu zboru odgovornih zastopnikov deželnega odbora izroči ministerstvu za nauk in bogočastje.

— (*Tretja seja c. k. zdravniškega svèta*) je bila 19. dne t. m. pod predsedstvom prof. dr. Valente. Ker je šlo za vprašanje: ali je potrebna še ena peta lekarnica v Ljubljani, ktero želí odpreti apotekar Schenk, bil je od deželne vlade k tej seji poklican tudi gosp. Ram, načelnik ljubljanskega lekarniškega zbora. Poročevalec dr. Stöckl je dokazal, da naprava nove lekarnice ni potrebna, a da je vendar želeti, da bi se začelo tudi pri lekarski obrtniji bolj prosto gibanje. Dr. Gauster je sicer pripoznal nepotrebo nove lekarnice, a vendar je trdil, da bi bilo na korist občinstvu, ako se napravi nova lekarnica, povdarjal je posebno dunajske razmere, kjer se je v zadnjih letih odprlo sedmero novih lekarnic (za koliko pa se je pomnožilo in povekšalo mesto, tega ni povedal). Stavil je toraj predlog, naj se razpiše konkurs in podelí dovoljenje najbolj zasluženemu prosilcu. Dr. Karol Bleiweis je v daljnem govoru dokazal, da Ljubljančanje ne bodo celó nič dobička imeli, ako se tudi odpré nova lekarnica v Ljubljani, kajti zdravila se, ako je 5 ali 20 lekarnic, zmiraj prodajajo po isti tarifi, in le to bi bilo želeti, da bi imeli tako postavo, kakor na Angleškem, kjer sme vsakdo odpreti lekarnico in prodajati zdravila brez predpisane cene. Dalje pravi, da zadnja leta so se po deželi pomnožile lekarnice, in da zdravniki ne zapisujejo več toliko nam dragih zdravil kakor nekdaj, zatoraj se je tudi zaslužek štirih ljubljanskih lekarjev zeló skrčil; naposled je stavil nasvèt, da naprava 5. lekarnice v Ljubljani ni potrebna, naj se toraj ne dovolí. Ta predlog bil je z večino glasov sprejet. — Na vrsto je prišel potem predlog dr. Gausterja, da bi se prihodnjim okrajnim zdravnikom vštele njihova dosedanja službena leta in dajale jim denarne priklade vsako peto leto. Enoglasno obveljal je ta predlog, kakor tudi oni dr. K. Bleiweisa, naj deželni predsednik pozvé pri ministerstvu, kakošno odškodnino za pot in zgubljeni čas dobivajo svetovalci zdravniškega svèta, ki ne stanujejo v Ljubljani, ampak iz dežele le sem dohajajo.

— (*Katoliško društvo*) je v nedeljo popoldne sklicalo zbor katoliških mož, v kterem se je govorilo o ropu papeževih dežel po italijanski vladi, ki je papežu vzela tisočletno posestvo, teptá vsako pravico in žali vsa katoliška srca; ako Italija tako grabi naprej, bo vgrabila še več dežel avstrijskih; katoličan in Avstrijan mora tedaj svoj glas povzdigniti zoper to samosilstvo, ki je vzlasti Slovencem pogubno, kterih na Beneškem je laški maloh požrl že nad 40.000 V tem smislu so govorili grof Wurmbrand nemški, kanonik Urh in dr. Costa, ki je zboru predsedoval, pa slovenski. Enoglasno so bile vse resolucije sprejete od blizo 250 pričujočih mestjanov, kteri pač lahko o sebi rečejo, da so s temi resolucijami zastopali ogromno večino kranjskih prebivalcev. Ali bodo vse oporéke (protesti) zoper to silstvo kaj pomagale ali ne, to se vé, da je dandanes dvomljivo, — al pravo trdi Šuzelka v „Reformi“ rekoč, da „rimsko vprašanje s tem ropom ni še konečno rešeno, in da bode še mnogo mnogo opraviti dalo Italiji, Evropi, da! celemu svetu“.

— Prečastiti kanonik in stolni župnik gosp. Jožef Zupan je imenovan za stolnega dekana.

— (*Konecletne preskušnje v kovaški in živinozdravniški šoli*) so bile pretekli teden. Posebno dobro so preskušnje iz podkovstva prestali kovači: Sturm Janez iz Tomina, Drobnić Jurij iz Sodražice in Mandel Janez iz Šmartna pri Litiji, — iz živinozdravniških vednosti pa: Mandel Janez iz Šmartna pri Litiji, Dernovšek Martin iz Zagorja, Drobnič Jurij iz Sodražice, Dragar Anton iz Št. Jurja pri Taboru na Štajarskem, Sturm Janez iz Tomina in Hrastnik Alojzi iz Laškega na Štajarskem. Vsi ti so dobili spričala s priporočilom za živinozdravniške pomočnike in mesoglednike.

— (*Služba sekundarja v bolnišnici ljubljanski*) je izpraznjena s plačo 315 gold., prostim stanovanjem in 42 gold. za kurjavo in svečavo. Čas konkurza je do 20. novembra pri deželnem odboru. Doktorji medicine in kirurgije so prvi; ako bi tacega ne bilo, doktorandi in kirurgi.

— (*Porotniki v tiskarnih pravdah za prihodnjo porotno dôbo*) so sledeči gospodje izžrebani: Golč France, Šemerl Nikolaj, Konšek Valentin, Auer Jurij, Šlehter Karol, Terpinec Fideli, Riedl Florijan, dr. Poklukar Jože, Weidinger Feliks, Dachs Jurij, Haufen Jožef, Wurner Mihael, Gnezda Anton, Šreier Andrej, Zagorec Alojzi, dr. Costa, Reich Jožef, Lasnik Peter, Strzelba Jožef, Božič Karol, Šlafer Jožef, Ziterer Janez, Matevže Jožef, Pesjak Valentin, Pirker Rajmund, Pavšin Alojzi, Bernard Jožef, dr. Pongrac, Žužek Štefan, Rant Matija, Dreo Aleksander, Jenač Oton, Trevn Matevž, Stroj Mihael, Češko Valentin, Gvajc Anton. Namestniki so jim gospodje: Kotnik Anton, Kaiser Henrik, Šantel France stareji, Fišer Gustav, Leskovic Karol, Vovk France, Gale Karol, dr. Pfeferer in Ludwig Ferdinand. — Juter, v četrtek, je po novih porotnikih pri deželni sodniji prva obravnava proti „Tagblattu“ o „obriti svinski glavi“.

— (*Prekrasne diplome*), ktero je ranjki dr. Toman dal narediti Matici, došlo je 500 iztisov. Ljubljanskim naročnikom se razpošlje še ta teden, vnanjim pa z zemljovidi, da se prihranijo posebni stroški Matici in družbenikom. Naj se častiti udje, ki je želé, se pa še niso naročili na-njo, kmalu oglasé ter pošljejo 50 kr.

— Domovina naša je spet zgubila iskreno hčerko. gospodičina Avgusta Kos-ova je po dolgem bolehanju na pljučah umrla 24. dne t. m. Bodi ji zemljica lahka!

— (*3. predstava dramatičnega društva*) v nedeljo se je vredno vvrstila prejšnjim. Igrali ste se burki „Svojeglavneži“ in „Dobro jutro“ prav dobro. V obeh je gosp. Šusteršič zvonec nosil; kar tega gospoda na gledališčinem odru posebno hvalevrednega dela, je to, da svojih ról ne meri po sebi, ampak sebe po rolah. Dobre nove močí smo zapazili v gospodičini Jamnikovi in gospodu Jeločniku; gospá Klerova pa je v roli „stare matere Marijane“ dram. društvu hvalevredno pripomogla. Zbor pevcev v igri „Dobro jutro“ je lepo spolnil svojo nalogo kakor tudi gospodičina Neugebauerjeva, gosp. Meden in gosp. Valenta v petji med prvo in drugo igro.

— (*Četrta slovenska predstava*) dramatičnega društva v deželnem gledišču bode v torek 1. oktobra, to je na praznik vseh svetnikov. Igrala se bode od Malavašiča po Raupachovem „der Müller und sein Kind“ prav dobro poslovenjena žalostna igra v 5 dejanjih „Mlinar in njegova hči“. To je prva žalostna igra, ki pride na slovenski oder. Ker je igra občinstvu iz nemškega tako priljubljena, da vsako leto do dobrega napolni gledališče, se je nadejati, da bode privabila tudi obilo množico slovenskega občinstva, in da se tudi ta poskušnja dramatičnega društva ponese tako dobro, kakor se je ponesla ona z resno igro. Ker nastopijo prvikrat v tej saisoni nektere nam že dobro znane moči, smemo pričakovati prav lepega in zanimivega večera.

— *(Čitalnica prihodnjo nedeljo)* napravi prvo zimsko „besedo“. Program kaže, da bode posebno zanimiva. Ta-le je: 1) Čitalnica svojim! prolog, zložila gospá Luiza Pesjakova, govorí gospá Kornelija Šolmajerjeva. 2) Puška na klin; moški zbor. 3) Solza. Samospev za bariton od Helcel-na, poje gosp. Koloreto. 4) O plesu, črtice iz zgodovinskega, narodnega in zdravniškega ozira. Berilo, spisal dr. Karol Bleiweis. 5) Naše gore; moški zbor. 6) Mutec, vesela igra v enem aktu, poslovenil Davorin Bolè. — Začetek ob 7. uri zvečer. — Čitalnični odbor vabi vljudno tukajšnje in vnanje ude.

— *(„Sokol“)* bo v četrtek 27. dan t. m. (jutri) ob 8. uri zvečer v krasnih prostorih g. Tavčarjeve restavracije napravil veliko soarejo na korist postojnskim pogorelcem. Jako zanimivi program te veselice, pri kteri bo razen pevskega zbora Sokolovega sodelovala izvrstna vojaška godba grof Huynovega polka, razvideti je iz velikih na oglih nabitih listov in iz povabil, ktera so se pošiljala po hišah. Vstopnina znaša 30 kr. za osobo.

— (*Sokol.*) Služba telovadnega učitelja je izpraznjena. Ponudbe sprejema odbor do 15. novembra, pri kterem se tudi zvedó pogoji.

— Gospá Pfeiferjeva se je odpovedala pravic do Vodnikovega rokopisa, ktere je imela kot dednica gosp. M. Kastelca, ter izrekla, da prepustí rokopis Matici slovenski.

— (*Dr. Klun, c. k. ministerski svetnik, še od druge straní ogledan.*) Na Dunaji se je vršila te dni pred deželno sodnijo velika pravda o zadevah družbe za vvaževanje in izvaževanje blagá (En- und Import-Gesellschaft), pri kteri so se velike goljufije godile. Tožen je bil načelnik družbin Auspitzer in tudi dr. Klun za pričo poklican pred sodbo zato, ker je bil Verwaltungsrath pri tej družbi. Iz dunajskih časnikov povemo, kaj je Auspitzer govoril, rekoč: „Ministerski svetovalec in takrat državni poslanec prof. dr. Klun pripoveduje zmirom le o opoziciji in druzih rečéh. Jaz moram pravo povedati. Dr. Klun je takrat vredoval časnik, ki mu je bilo imé „Volkswirth“. Vsak teden enkrat je o našem društvu kaj pisal. Zato je zahteval strašansko plačilo, in sicer toliko, da je dobil za 3000 gold. akcij. Prav zastonj je te akcije dobil, kajti spisaril si jih je samo s svojimi inserati; zato mu je pač lahko bilo prodati akcije z zgubo 10 odstotkov. Gospod doktor je imel dobro srce. Za vsaki zapisnik si je zarajtal 5 gold. Pa vsaj ni bil več vreden. (Smeh.) On je bil, ki je v gospodarskem odboru vpeljal turnus in zahteval, da za vsak dan se zarajta 5 gold. In ko se je to zgodilo — je dr. Klun imel največ turnusov. (Začudenje.) Zapisnike je pisal, kakor se mu je zdelo. Dal jim je obraz po svoji volji. Ko so se zapisniki brali, je nastal večkrat prepir, ki je bil enkrat tako hud, da je gosp. Reiter gosp. dr. Klunu v obraz rekel, da zapisnike kazí (začudenje.) Naposled so gospodje gospodarskega odbora rekli: „Čemu nam je treba tega možá? Odkupimo mu akcije, tako se ga znebimo“. (Veliki smeh.) Iz tega vidite, gospoda, po kterem stroji je bila opozicija ministerskega svetovalca dr. Kluna! Jaz sem se mnogokrat upiral proti silnem plačilu za njegov časnik, in zato me ni mogel trpeti. — Tako je Auspitzer opisal ministerskega svetovalca dr. Kluna. Kako, da „Tagblatt“ molčí? Zakaj nima besede, da bi branil „zastopnika vélikih posestnikov kranjskih“?! Sicer bi imeli „Tagblattu“ danes še marsiktero povedati, pa nam prostora manjka; zato drugi pot.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Čas se bliža, da se zopet začne državni zbor; ministerstvo pa je v čedalje večih zadregah. Da bi se iz teh rešilo, skuša dvojno pot: na Českem namreč po volitvah velikih posestnikov si pridobiti podpore v državnem zboru, Poljake pa na svojo stran privabiti s tem, da jim dá posebnega ministra za Galicijo. Mar misli s tem dognati „spravo“? Nikoli! Če si tudi Poljake privrže, ne bode s takim postopanjem ostale državopravne opozicije vkrotilo, — nemški ustavoverneži pa so mu že tako sovražni, da ne mislijo na nič druzega nego na to, da ga pokopljejo. Tako zagrizeni protivniki so mu, da neki še v delegacije ne bodo hoteli voliti, dokler ono ne odstopi. Prečuden je tedaj prizor, ki ga kaže prihodnost: če Nemci ne dobijo večine, ne marajo za zbor, — če pa so Slovenci, Tirolci in njihovi družniki v manjšini, gotovo ne bodo Nemcem za norce.

Česko. — Tukaj je jako živahna agitacija za volitve poslancev v državni zbor; tri stranke delajo na vse kriplje, kajti med národno slovansko in ustavoverno nemško je zdaj še vlada stopila s svojimi kandidati, ki so vsake baže pol.

Ogersko. „Mrtvi jezdijo hitro.“ Magjari niso več s tem zadovoljni, da imamo skupno armado, poslanec Koloman Tisza je v deželnem zboru stavil predlog, naj zbornica sklene, da bode ogerska armada samosvojna.

Iz Rima. — Papež še biva v Rimu. 1. svečana 1871. leta — pravijo — postane Rim glavno mesto Italije in takrat zapustí papež mesto.

Iz francosko-pruskega bojišča. Pruska armada še zmirom ni začela bomb metati v Pariz. To odlašanje dela nevoljo med Nemci, pa tudi Parižani že vsak dan nevoljno čakajo boja. Gotovo je, da je nemška armada 14. dan t. m. zeló tepena bila in da lakota in bolezni jo zeló tarejo, zato se že za gotovo sliši, da se snujejo pogoji za primirje; al dolga je še pot do mirú, kajti Prusi so prenapeti v svojih zahtevah, Francozi pa ne pedí svoje zemlje nočejo odstopiti. Sliši se, da Prus, ako vzame Pariz, hoče spet Napoleona posaditi na prestol, — al Napoleonu očetu kakor sinu njegovemu je odkljenkalo za vselej.

Milodari za pogorelce v Postojni: Od sitarske družbe v Stražišči 5 gold.

Žitna cena

v Kranji 17. oktobra 1870.

Vagán pšenice 5 fl. 80. — rží 4 fl. 20. — ječmena 2 fl. 10. — ovsa 1 fl. 90. — soršice 4 fl. 40. — ajde 3 fl. 20. — prosa 2 fl. 50. — krompirja 1 fl. 55. — fižola 3 fl. 84.

Žitna cena

v Ljubljani 22. oktobra 1870.

Vagán (Metzen) v novem denarji: pšenice domače 5 fl. — — banaške 5 fl. 92. — turšice 3 fl. 88. — soršice 4 fl. 20. — rži 5 fl. 30. — ječmena 2 fl. —. — prosa 2 fl. 90. — ajde 2 fl. 70. — ovsa 1 fl. 90 — Krompir 1 fl. 50.

Kursi na Dunaji 25. oktobra.

5% metaliki 57 fl. 15 kr. — Ažijo srebra 121 fl. 75 kr.
Narodno posojilo 66 fl. — kr. — Napoleondori 9 fl. 84 kr.

Odgovorni vrednik: Jožef Golé. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik v Ljubljani.